

POUKE I PORUKE SUPILOVE »CRVENE HRVATSKE«

STIJEPO OBAD
Filozofski fakultet Zadar

UDK: 949.75:329"18"
Pregledni članak

Primljeno: 15. X. 1994.

U svom radu pisac iznosi nekoliko zanimljivih misli iz tekstova "Crvene Hrvatske" koji su imali važnu ulogu u nacionalnom i političkom osvješćivanju dubrovačkog građanstva devedesetih godina prošloga stoljeća. Te misli pripadaju oštroomnom Franu Supilu, uredniku i piscu uvodnika i glavnih članaka, koje su kasnije prihvaćene u kritičkoj hrvatskoj povijesnoj znanosti, a odnose se na ilirske, jugoslavenske, slovinske i srbohrvatske zablude, napose na oportunitizam narodnjaka u tridesetogodišnjem trajanju, za hrvatskoga narodnog preporoda i poslije njega. Njihova politička i nacionalna nezrelost, neopreznost i naivnost završila je spregom i pobjedom Srba katoličke i pravoslavne vjere, Talijana i talijanaša na općinskim izborima (1890.) na način da je dubrovačka općina, iako u apsolutnoj većini hrvatska i katolička, devet godina bila u rukama srpsko-talijansko-talijanaške koalicije. Ta jedinstvena pojava u Dalmaciji otrijeznila je, okupila i povezala političke narodnjake i pravaše, koji zajednički nastupaju u vraćanju općine u hrvatske ruke. Veliku ulogu u pohrvaćivanju dubrovačkoga građanstva imala je Supilova "Crvena Hrvatska", koja je mnogim Dubrovčanima otvorila vidike, poučila ih o vlastitoj prošlosti i ukazala na zablude s jasnom poukom i porukom da se to ubuduće ne ponovi. Postupno nacionalno i političko buđenje dovelo je do pobjede udruženih narodnjaka i pravaša na općinskim izborima (1899.), te se ta politička pojava iz devedesetih godina u budućem stogodišnjem političkom življenju nije ponovila. Njezini nositelji kao produžena ruka velikosrpstva i talijanskoga iredentizma postupno se gase, jer u dvadesetom stoljeću u osviještenom dubrovačkom građanstvu nisu imali društvenu podlogu.

Na južnohrvatskoj povijesnoj sceni Supilova "Crvena Hrvatska" pojavljuje se u trenutku kada je svom gradu i narodu bila najviše potrebna. Nezadovoljan oportunitizmom Narodne hrvatske stranke i protuhrvatskim djelovanjem lokalnoga tiska, u dvadesetoj godini života Frano Supilo počinje uređivati politički tjednik "Crvena Hrvatska", koja mu je otvorila prostor za političko i nacionalno djelovanje. Njega i dubrovačke pravaše, osobito pravašku mladež, mučila je srpsko-talijansko-talijanaška sprega, koja je dovela do njihove pobjede na općinskim izborima godine 1890.

Srpsko-talijansko-talijanaška koalicija nije nastupila sa srpskim i talijanskim imenom, već lukavo s dubrovačkim programom, te su potplaćivanjem, podmićivanjem i lažnim obećanjima dobili na izborima. Hrvati su se ustegli na izborima, tako da je Općina devedesetih godina iz hrvatskih prešla u srpsko-talijansko-talijanaške ruke i ostala do godine 1899. Tako je Grad došao u opreku s okolicom s kojom je uvijek tvorio jedinstvenu cjelinu, koja je bila hrvatska. Sve ostale općine u dubrovačkom kraju bile su u hrvatskim rukama.

Iz programa lista uočavaju se problemi zbog kojih je pokrenuta "Crvena Hrvatska". U programskom tekstu Supilo priželjkuje da se Dubrovnik vrati u hrvatsko krilo, da bude kako su ga nekoć nazivali »Kruna hrvatskih gradova«. Da bi se vratila Općina u hrvatske ruke potrebno je buditi hrvatsku nacionalnu svijest u svim slojevima dubrovačkoga društva i među seljacima okolice od Konavala do Pelješca i na otocima, osobito među onima koji su se oslobodili kmetstva i postali gospodarski neovisni. Upravo među gospodarski neovisnim građanima i seljacima trebalo je politički i nacionalno djelovati, ali i među ostalim građanima, kako bi na idućim izborima pobijedili politički narodnjaci i pravaši i tako iz opozicije neovisno ili u koaliciji postali vladajuća hrvatska stranka.

Supilo je imao jasnu političku i nacionalnu koncepciju, koja se nije slagala s njegovim političkim učiteljem narodnjakom Perom Čingrijom. Supilo zastupa načelo da svaki narod ima prirodno pravo na postojanje i razvitak i nije pravedno da se bilo koji narod pa ni hrvatski odriče svoga imena, prošlosti i državnoga prava, već da traži na temelju narodnoga i državnog prava sjedinjenje Dalmacije s ostalom Hrvatskom. Od Srba traži da pomognu većinskom hrvatskom narodu »da se što bolje učvrsti u svojoj kući«.

Do devedesetih godina hrvatsko ime u Dubrovniku rjeđe se spominje, pogotovo u usporedbi sa stanjem u gradskom i seoskom društvu Dalmacije. Supilo razlog tomu pronalazi u dugoj ilirskoj, jugoslavenskoj i slovinskoj tradiciji, koja je ostavila duboka traga u više naraštaja. Slovinstvo u Dubrovniku puno je dulje trajalo nego ilirstvo u sjevernoj Hrvatskoj, pa je po mišljenju Supila upravo zbog toga hrvatsko ime u Dubrovniku postalo neobično. Naime, slovinstvo, jugoslavenstvo, srbohrvatstvo nikakve koristi nisu donijeli Hrvatima, misli Supilo, a to se u Dubrovniku posebno odrazilo. S druge pak strane u Dubrovniku se javlja i jedan fenomen, a to je pojava Srba katolika, koji u početku stidljivo istupaju sa srpskim imenom. Ova pojava u obrisima se prvi put javlja 1848. na temelju Vuk-Miklošičeve tvrdnje po kojoj su svi štokavci Srbi, pa prema tomu i Dubrovčani, tako da su Hrvati

ostali samo čakavci. Supilo predbacuje dubrovačkim i ostalim dalmatinskim narodnjacima da su za preporodnoga pokreta i trideset godina ustavna života najbolje svoje snage utrošili u širenje jugoslavenske ideje, da bi se među njima istodobno širila srpska nacionalna ideja, a na dubrovačkom primjeru preko Srba katolika. Ta hrvatska širina dalmatinskih, napose dubrovačkih narodnjaka skupo ih je koštala osamdesetih, pogotovo devedesetih godina stoljeća.

Sve te spoznaje mučile su mladoga Supila koji je snagom svoga pera počeo zagovarati u "Crvenoj Hrvatskoj" »hrvatsku državnu misao, braniti ime i svetinje Hrvatske, gdje se nekoć sterala 'Crvena Hrvatska', tj. u Hercegovini s primorjem, Dubrovniku i Boki kotorskoj«. U listu Supilo iznosi svoja politička gledišta i ciljeve. Dosta tekstova je posvetio aktualnim političkim pitanjima u Dubrovniku. On nije protiv srpskog imena već isključivosti i njihova preziranja na dubrovački i ostali hrvatski prostor, dokazujući u polemici s listom »Dubrovnik«, prosrpske orijentacije i »Srpskim listom« u Zadru kako je dubrovačka kulturna baština i književna baština, politička i nacionalna orijentacija, osobito u devetnaestom stoljeću, hrvatska. Supilo napada Srbe zbog njihove sprege s Talijanima, neprijateljima hrvatskoga i srpskog naroda, što ne žele sjedinjenje Dalmacije s ostalom Hrvatskom i što Hrvatsku ne drže svojom domovinom. Dok Srbi budu u savezu s Talijanima »o slozi među nama ne može biti govora«, poručuje Supilo. On je svjestan pionirskoga posla kojega obavlja "Crvena Hrvatska" u trenutku talijanskih iredentističkih i velikosrpskih preziranja na hrvatski prostor i konstatira »da se *Crvena Hrvatska* prva usudila lansirati u dubrovački puk čisto hrvatsku narodnu ideju spojenu s imenom i da narod, koji se prema svemu ostalom pokazivao ravnodušno, oduševljeno je tu ideju prihvatio, jer je instinktivno osjećao da je i njegova«.

Drugo pitanje koje se provlači kroz "Crvenu Hrvatsku" je integracija hrvatskih zemalja. On je vidio u ustavu iz godine 1860. dobru priliku za sjedinjenje i sa žalošću konstatira da od toga nema ništa. Podvlači da su neki drugi narodi u okviru Austrougarske Monarhije bili odlučiji u ostvarenju svoje nezavisnosti, primjerice, Talijani i Mađari. Smatra da Hrvati imaju dva najsnažnija tijela Hrvatski i Dalmatinski sabor koji bi sjedinjenje mogli provesti jednostavno. Mnogi hrvatski rodoljubi u banovini i Dalmaciji mogućnost sjedinjenja vide u velikim događajima, koji bi mogli pomoći (1895.), ali po mišljenju Supila mogli bi biti od koristi, ali i na štetu hrvatskoga naroda. Hrvatskoj političkoj integraciji protive se domaći i strani neprijatelji. Vanjski su Austrijanci i Mađari, a domaći Srbi i Talijani. Austrijanci znaju,

piše Supilo, ukoliko bi se uspostavilo hrvatsko kraljevstvo, da bi došlo do raspada Monarhije, jer bi se Austrougarska morala preurediti na federalističkim temeljima. Mađari pak drže da Dalmacija pripada kruni sv. Stjepana, te bi za prihvaćanje sjedinjenja tražili Rijeku. Talijani žele sačuvati talijanski jezik, koji bi sjedinjenjem hrvatskih zemalja bio zamijenjen hrvatskim jezikom. Srbi ne vjeruju da bi sjedinjenjem hrvatskih zemalja uživali velike slobode.

U hrvatskom sjedinjenju Supilo vidi sveukupni duhovni i gospodarski dobitak (1893.), u usmenoj i pisanoj riječi »gospodovao bi« hrvatski književni jezik, a kroz gospodarsku integraciju oživjela bi trgovina i komunikacija, radilo bi se »bolje i korisnije, a ne kako drugi hoće«. Zagovara da se austrijska zajednica naroda ustroji na federativnom načelu, protiv je dualizma, ali i trijalizma. Unutar hrvatske političke zajednice vidi sjedinjene hrvatske zemlje, užu Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju i Istru, kojima bi se pridružila okupirana Bosna i Hercegovina, te bi u okviru Habsburške Monarhije postojala jedna jedinstvena hrvatska država, koja bi s drugim zemljama i narodima rješavala poslove od zajedničkoga interesa. U Zagrebu vidi glavni grad svih ujedinjenih Hrvata, duhovno središte i maticu nacije.

Supila posebno zaokupljaju hrvatsko-srpski odnosi, osobito poremećeni zadnjih desetak godina, patvoreni, kako reče, »u bezdani jaz«, kojega pobliže razrađuje i daje svoje viđenje. Supilu najviše smeta velikosrpska isključivost, koja ne priznaje Hrvate u hrvatsku državu. Srbi poručuju, piše on (1891.), »Posrbite se svi - pa je sloga gotova!« Budući su propali svi pokušaji da se s njima dođe do dogovora, Supilo se zalaže za oštri kurs protiv velikosrpske politike, koja je opasnija od talijanskoga iredentizma. Od Srba traži da brane i zagovaraju hrvatsko državno pravo, »... kao baštinu svoga brata...«, te da prihvate hrvatsko državljanstvo. Poziva se na hrvatsko-srpsku slogu u doba Venecije, kada su se jedni i drugi borili u ime hrvatskoga narodnog i državnog prava, ali kada su se Hrvati u doba ilirskoga pokreta odrekli svoga imena i prihvatili ilirsko, sve radi sloge, Srbi to koriste i izlaze s geslom: »Srbi svi i svuda.« Hrvatima je prijetilo, kaže Supilo, da budu potisnuti na čakavske otoke. U svojim razmišljanjima ide toliko daleko tvrdeći da »sa Srbima nikada ne može biti sloge«, jer se njihove ideje isključuju. Srbi nikako ne mogu prihvatiti sjedinjenje s Hrvatskom i nastavlja: »Združenje s Hrvatskom ili samoubojstvo, to je Srbima jedno te isto«, zaključuje on.

Supilo također ne prihvaća srpsku ideju koja traži krajeve gdje živi pravoslavlje, budući se političko srpstvo ne može razlučiti od vjere i obratno.

On također smatra da su Hrvati i Srbi jedan narod i da govore istim jezikom, jedni se nazivaju Hrvatima a drugi Srbima, prvi nazivaju jezik kojim govore hrvatskim, a drugi srpskim. Pobija mišljenje da su Hrvati ukrali jezik Srbima i smatra da je nemoguće živjeti u ljubavi i jedinstvu sa Srbima koji negiraju postojanje Hrvata (1891.), te umjesto sloge otvara se borba za život ili smrt. Smetala mu je hrvatsko-srpska koalicija u Dubrovniku, talijanski jezik navijestio je rat hrvatskome jeziku i programu, te poručuje (1895.) da će se i protiv udružene opozicije »neustrašivo boriti«. Isto tako poručuje knjazu Nikoli na Cetinju da svoj pogled okrene prema pravoslavnom sjeveroistoku, »ovo su hrvatske zemlje, njihova budućnost je u hrvatstvu i sa Zagrebom, ni sa Cetinjem ni sa Beogradom«.

Što se pak tiče Bosne i Hercegovine Supilo smatra da su one s etnografskoga i historijskog stajališta bliže Hrvatskoj nego Srbiji, pogotovo otkako se s njom nalaze u okviru iste države. Smatrao je da su Bosna i Hercegovina jabuka razdora između Hrvata i Srba. Bio je protiv okupacije ovih dviju zemalja od Austrougarske Monarhije, te je pred mogućnošću aneksije priželjkivao njihovo ujedinjenje s ostalim hrvatskim zemljama. Uz tristo pedeset tisuća Hrvata u Bosni i Hercegovini, koji istina nemaju razvijenu nacionalnu svijest, Supilo računa na muslimane koji bi najvjerojatnije radije živjeli s Hrvatima nego sa Srbima. Drži da bi zapadna Europa i slavenstvo (1897.) bilo na strani Hrvatske, koja bi »na temelju krvi, jezika, osjećaja i historije« zatražila da se ove pripoje Hrvatskoj s kojom u okviru Austrougarske Monarhije tvore jednu cjelinu.

Njegov odnos prema banovinskim narodnjacima i njihovoj ideologiji od posebna je interesa. Supilo je cijenio Strossmayera, ali je njegovu jugoslavensku ideju smatrao utopijom. Više je držao do Mihovila Pavlinovića, tvorca hrvatske nacionalne ideologije u Narodnoj stranci Dalmacije. Kao pravaš nije se slagao s narodnjačkom politikom i u više navrata je u "Crvenoj Hrvatskoj" protiv nje istupao. Napada oportunistički narodnjaci, koji u trideset godina borbe za sjedinjenje pobiru samo mrvice (1892.) i drži da je u novim uvjetima njihov program zastario, politika utopijska, izbjegavaju uporabu hrvatskog imena sve radi očuvanja sloge sa Srbima i time »nehotice« omogućili prodor velikosrpsstvu.

Govoreći o vladajućoj stranci nije mimoišao ni opoziciju kojoj je i sam pripadao. Prateći politiku u hrvatskim zemljama Supilo je uvjeren da mnogi Hrvati misle dobro i spremni su puno žrtvovati za svoj narod, ali nemaju jasnu viziju. Hrvati se ne smiju gubiti u maštanjima i utopiji jugoslavenske ideje,

piše on, već moraju imati jasan smjer u politici. Njegova je poruka na početku političkoga djelovanja (1891.) sljedeća: »Ko je rodoljub, dakle, neka se bori za Hrvatsku i jedino za Hrvatsku.«

Usporedo s jugoslavenskom idejom, koja se gradi još od ilirskoga pokreta, preko 1848./49., šezdesetih i sljedećih godina radala se nova hrvatska pravaška ideja, kao reakcija na velikosrpsku akciju, počevši od Vukove teze o Srbima triju vjera, preko Garašaninova »Načertanija«, do velikosrpskih presizanja za kneza Mihajla i Milana i crnogorskoga knjaza Nikole. Supilo se nada, hrabri i poručuje Hrvatima (1891.) da se ne stapaju i pretapaju u druge i odriču hrvatskoga imena, već da ostanu ono što jesu. Smatra da je Hrvatima u tom trenutku najpotrebnija sloga kako bi se prevladale razlike u međustranačkom životu, budući su jedne za Nagodbu, a druge protiv nje. Smatra da u Banovini, Istri i Dalmaciji ne bi smjele postojati tri stranke već jedna i to Stranka prava (1892.), a tri godine kasnije zastupa samo hrvatstvo, a odbacuje slovinstvo, srbohrvatstvo i jugoslovenstvo u što su »naši stariji« trošili najbolje snage, a nikakve koristi donijeli nisu. Ljuti ga razdor u Stranci prava i u Josipu Franku vidi krivca i inicijatora opasne politike povezivanja s Bečom. Supilo poručuje (1895.): »Niti Pešti, niti Beču, nego k Zagrebu! Jedinstvo i sloboda Hrvatske! Van s tuđinom!«

Uz razvitak nacionalnih ideja među Hrvatima još uvijek traje slaveno-filstvo, te Supilo zauzima jasan stav i prema njima. Ne dopušta da slavenstvo bude iznad hrvatstva, ali slavensku uzajamnost ne potcjenjuje. Upozorava da Rusi nastoje svakom drugom narodu slavenskom oduzeti jezik i narodnost kako bi ruski jezik bio međunarodni. Stoga se Hrvati moraju uzdati samo u sebe. Konstatira (1894.) da su Hrvati puno više pretrpjeli od vlastitih sinova nego od tuđina, te preporučuje da se mladi naraštaj odgaja u domoljublju i požrtvovnosti, da bi bili dostojni sami sebe i došli do svoje vlastite države i nezavisnosti prema drugima. Savjetuje da se treba otvoriti prema slavenskim narodima kako bi Hrvate što bolje upoznali njihova htijenja i da im ne budu neprijatelji.

I na kraju zaključno se može reći sljedeće. Za devetgodišnjega urednikovanja "Crvene Hrvatske", kao glavna pravaška ličnost u južnoj Dalmaciji, Supilo je formirao temelje svoje politike u svrhu konačna rješenja hrvatskoga pitanja, napose afirmacije hrvatstva u Dubrovniku i okolici. Kao nacionalno svjesni Hrvat i politički pravaš pokrenuo je i uređivao list na pravaškim načelima, u težnji da list bude neovisan, ne dopuštajući da na njega utječu ni njegovi sumišljenici. Na taj način stvorio je uvjete da u listu ostvari svoje

stvaralačke novinarske i političke sposobnosti i da ih provjeri u javnosti. "Crvena Hrvatska" je Supilov novinarski i politički početak u kojoj se formirao i afirmirao kao najjače pero u dubrovačkom novinstvu devetnaestoga stoljeća. Prihvaćajući pravaški program nedogmatski u svojim člancima obuhvatio je probleme čitave Hrvatske, njezin položaj u Monarhiji i Europi, boreći se devet godina protiv dualizma, a za sjedinjenje hrvatskih zemalja i samostalnost Hrvatske. Odbacujući velikosrpsku isključivost, priznaje Srbe u Hrvatskoj i nastoji da se hrvatske političke snage koncentriraju, što će mu kasnije kroz politiku »novoga kursa« i hrvatsko-srpsku koaliciju omogućiti da hrvatsku politiku postavi na nove temelje. Svakako njemu i "Crvenoj Hrvatskoj", kao prvom listu pisanom u hrvatskom duhu u Dubrovniku pripada najveća zasluga u buđenju hrvatske nacionalne svijesti u Dubrovniku i okolici i to u građanstvu i imućnijem seljaštvu. Probuđena politička i nacionalna svijest i zagovaranje sloge među hrvatskim strankama urodit će pobjedom nad srpsko-talijanskom koalicijom na općinskim izborima 1899. godine. Na taj način Frano Supilo je pomogao riješiti dubrovačkim Hrvatima, napose pravašima i narodnjacima, jedno neprirodno stanje, te kao afirmirani novinar i urednik, a sve više i političar bio je poznat u širim hrvatskim krugovima, te je na poziv sušačko-riječkih Hrvata došao u Rijeku, gdje će pokrenuti i uređivati »Novi list«, odakle je izbliza mogao pratiti i utjecati na hrvatsku politiku. Završimo s jednom njegovom misli koju je napisao u dvadeset prvoj godini života i glasi: »Čovječji život jest posve kratak, i sretan (je, op. S. O.) onaj koji pri svrsi svoga života može reći da je i on što doprinio za svoj narod i za svoju domovinu.« Za Frana Supila se to može reći još u dubrovačkom razdoblju njegova novinarskoga i političkog rada. Na dubrovačkom iskustvu on će graditi svoju buduću političku karijeru i svrstati se među najistaknutije hrvatske građanske političare potkraj devetnaestoga i u ranom dvadesetom stoljeću.

Stijepo Obad: MORALS AND MESSAGES OF SUPILO'S »RED CROATIA«

S u m m a r y

In this article the author presents the interesting thoughts from the newspaper »Red Croatia«, which played a very important role in the national and economical awakening of Dubrovnik citizenship at the end of the nineteenth century. Those thoughts were the product of Fran Supilo's shrewd quill, an editor and a writer of editorial and lead articles. Later, the critical Croatian history science accepted those thoughts about the Illyrian, Yugoslav, Slavic and Serbocroatian political mistakes, especially the thoughts about the opportunism of the nationalists (lasting for 30 years) during the Croatian national rebirth in Dalmatia and after it. Their political and national immaturity, carelessness and naïveté resulted in political union and victory of orthodox and catholic Serbs, Italians and pro-Italians on the community election in 1890, so that Dubrovnik community, although mostly Croatian and catholic, fell into hands of Serbian-Italian-pro-Italian coalition. That exceptional phenomenon in Dalmatia sobered and assembled the political nationalists and legalists, who later appeared together in returning Dubrovnik community into the Croatian hands. Supilo's »Red Croatia« played a great role in a making Croatian the citizenship of Dubrovnik, in opening their eyes, in teaching them much about their own history, in pointing out to several political errors, and in giving a very clear message not to make such a mistake again in the future. Gradual national and political awakening resulted in the victory of the united nationalists and legalists on the community election in 1899. This political event did not happen once again in the political life during the next hundred years. The advocates of greatserbian and Italian imperialism gradually disappeared, because they lost the social support of the citizenship of Dubrovnik in 20th century.